

HAYA DE LA TORRE OCH APRA

Av GUNNAR UNGER

NÄR jag förlidet år besökte Peru, var namnet för dagen *Haya de la Torre*.

Hans vid det laget världsbekanta, över femåriga asylvistelse på den colombianska ambassaden i Lima hade efter dramatiska förhandlingar och efter att ha debatterats både inför Haag-domstolen och vid panamerikanska konferenser nått sitt slut. Han hade överlämnats till de peruanska myndigheterna, men till många peruanares besvikelse inte avrättats, utan i säkerhet per flyg förpassats över gränsen. Alla frågade sig vad som nu skulle ske. I mer än fem år hade ledaren för den farligaste revolutionära rörelsen i Perus — många anser Sydamerikas — moderna historia varit isolerad från omvärlden, urständsat att meddela sig med sina anhängare, oförmögen att påverka den politiska händelseutvecklingen. Nu befann han sig åter på fri fot, visserligen inte i sitt hemland, men dock med alla möjligheter att nå det, utifrån genom radion, inifrån genom sitt cellsystem av agenter och anhängare. Med Haya de la Torre åter i spetsen för det ömsom hatade och fruktade, ömsom dyrkade, alltid legendariska APRA, kunde man då inte vänta nya försök att omstörta eller, för att tala med hans vänner, befria Peru — och Sydamerika?

Så snart jag erfor att Haya de la Torre vid tidpunkten för min återresa från Latinamerika skulle befinna sig i Mexico, beslöt jag att uppsöka honom där för att få hans eget svar på frågan. Men tillsvidare inriktade jag mig på att söka utröna det mesta möjliga om honom och hans rörelse på ort och ställe. Det visade sig dock vara inte så alldeles lätt gjort. Visserligen kom jag snart underfund med att Haya de la Torre praktiskt taget sedan trettio år tillbaka varit namnet för dagen i Peru, men eftersom han tillbragt den allra största delen av denna tid i landsflykt, i fängelse eller under jorden och eftersom hans rörelse endast fyra år av de trettio fått verka fritt, är det många som inte gärna nämner hans namn annat än viskande. För regimen är han fienden nr 1, långt farligare än kommunisterna, som f. ö. i honom ser sin främste rival, och i den

mån höga vederbörande inte kan bekämpa honom på annat sätt tiger de ihjäl honom, låtsas nonchalera honom, avfärdar honom med en axelryckning. Ty i Peru är allt lugnt.

Och visst är allt lugnt i Peru — åtminstone på ytan. Sedan oktober 1948 styrs landet av general Manuel Odría, som — för att uttrycka saken något förenklat — stödd på militärerna och miljonärerna etablerat en av allt att döma stabil regim. Ja, en regim, som varat sex år under dessa luftstreck är i och därmed en stabil regim. Resenären i Peru märker inte någon politisk eller social oro, det ekonomiska livet, befriat från regleringar och produktionshämmande skatter, blomstrar i varje fall till företagarnas båtnad och i Limas två största och mest ansedda tidningar, *El Comercio*, de konservativas organ och *La Prensa*, sockerbaronernas språkrör, finner man ingen kritik av regimen. Men atmosfären är på något sätt dov och beklämmande. När man färdas utmed den smala ökenremsan längs Stilla Havet, mönstrad av bomulls- och sockermatadorernas grönskande floddalar, tycker man sig förnimma ett hot från de dystra Aterna vid horisonten i öster, den fattiga indianbefolkningens urhem. Ibland kan det verka som om detta hot finge röst, och då blir man påmind om att Lima vilar på vulkanisk mark. Man vaknar upp på natten och får för sig att man känt huset bäva och hört ett avlägset, underjordiskt dån. Är det ett varsel? Kanske också regimen vilar på en vulkan, vars underjordiska dån kan artikuleras i detta enda ord: APRA.

Alianza Popular Revolucionaria Americana grundades för trettio år sedan och alltsedan dess har Perus inre historia varit historien om kampen mellan APRA och det bestående, representerat av de berömda 40 familjerna i Lima, som genom århundraden regerat Peru. Detta lilla land, där incas en gång efterträddes av de spanska vicekungarna, är inte bara ett av de mest tjusande bland Latinamerikas länder — det enda som kan jämföras med Mexico i fråga om historiskt och kulturellt intresse — utan också, vilket kanske är förklaringen, ett av de mest feodala. Under vicekungarna, liksom under incas, var Peru Sydamerikas politiska och kulturella centrum. Kring hovet i Lima uppstod en aristokrati, vars högt civiliserade livsföring, i vilken grandezza behagfullt blandade sig med frivolitet, blev tongivande för överklassen i hela det spanska Sydamerika. När befrielsekrigens omvälvningar kom, försvann vicekungen, men aristokratin i Lima stannade kvar och den politiska förändringen i Peru blev mera skenbar än verklig. Det var samma dignitärer, som styrde landet, fastän nu i republikens namn. De 40

familjerna har fortsatt att regera allt intill denna dag i sitt hierarkiska rike.

Perus folkmängd, som är ungefär lika stor som Sveriges, består till inte mindre än 85 % av lantarbetare. Det finns inte fullt 400 000 industriarbetare, av vilka flertalet är sysselsatta i små verkstäder, inte mer än 40 000 arbetar i fabriker. Denna kroppsarbetande befolkning, som till största delen utgörs av indianer, är fattig och okunnig och har kommit att vänja sig vid sina genom tiderna praktiskt taget oförändrade levnadsförhållanden såsom en del av naturens ordning. Det var först, när under detta århundrades tidigaste decennier en ung samhällsomstörtare ur aristokratins egna led, Manuel Gonzáles Prada, en skald och vältalare anfäktad av radikala griller, framträdde med krav på likaberättigande för indianerna, som revolutionens frö såddes i Peru på allvar. Det mognade till skörd i APRA.

Gonzáles Prada fick anhängare framför allt bland de vänsterorienterade studenterna och deras ledare hette Victor Raúl Haya de la Torre. Även Haya de la Torre lär härstamma från en gammal överklassfamilj, en tradition uppger t. o. m. att han skulle vara ättling till en av Pizarros vapenbröder och han har fått en mycket gedigen uppfostran och utbildning. Hans kunskaper, begåvning, vältalighet och demagogiska talang förskaffade honom tidigt ställningen som den radikala intelligentsians främste talesman i Peru. Leguía, som på 1920-talet var diktator i Peru, blev till sist så irriterad av Haya att han lät honom välja mellan att antingen förklaras för statsfiende eller också bli diplomat. Ställd inför detta dilemma föredrog Haya det förra alternativet och kastades omedelbart i fängelse. Han etablerade då en dramatisk hungerstrejk och för att slippa vidare besvär med den allt populärare martyren lät Leguía landsförvisa honom.

Haya begav sig till Mexico och det var där han på våren 1924 grundade APRA under den mexicanska revolutionsregeringens välvilliga beskydd. Det är ganska typiskt att denna rörelse är tillkommen i exil och det kanske just är förklaringen till dess internationella inriktning. Det har talats och skrivits åtskilligt om vad Aprismo är. Så mycket framgår i alla fall redan av namnet som att rörelsen avser att omfatta inte bara peruanarna utan alla latinamerikanare. Och APRA:s allmänna målsättningar är: kamp mot all slags imperialism, framför allt dollarimperialismen — en populär programpunkt i hela Latinamerika — nationalisering av jord och industrier, solidaritet och samarbete mellan de förtryckta,

främst indianerna. Man kanske alltså skulle kunna kalla den ett slags latinamerikansk nationalkommunism, en uppochnervänd perónism, som vill ena Latinamerika i den proletära i stället för i den militära diktaturens tecken.

APRA vann efter hand stor anslutning i Peru och även i vissa andra sydamerikanska länder, men grundaren bevittnade rörelsens frammarsch på avstånd. Under åtta år vistades han först i Nordamerika och sedan i Europa, där han studerade i England, bl. a. två år i Oxford, vidare i Ryssland, Tyskland, Schweiz och Frankrike. Först år 1931 återvände han till Peru för att ställa upp som APRA:s kandidat vid ett presidentval. Leguías efterträdare, militärdiktatorn Sánchez Cerro, som var Hayas motkandidat, vann stöd på sina bajonetter valet och lät ofördröjligen fängsla Haya. Inte långt efteråt mördades Sánchez Cerro och efterträddes av marskalk Oscar Benavides, som utlovade en mera liberal regim och också mycket riktigt frigav Haya. Han tog emellertid i med hårdhandskarna mot APRA och Haya fann det klokast att gå under jorden. När Benavides stod i tur att avgå, vann APRA presidentvalet, men marskalken förklarade resultatet ogiltigt och fortfor att regera. Malisen påstår att Haya delvis begagnade den nödtvungna väntetid, som därigenom uppkom, till fruktbärande studier i Tredje riket.

År 1945, då Benavides efterträdare Prado avgick som president, utlystes äntligen under inflytande av tidsläget fria val. Haya återvände till den politiska arenan i Peru, men lät sig försiktigtvis inte uppställas som presidentkandidat. APRA utfäste sig i stället att stödja den liberale kandidaten Bustamante, som också med hjälp av apristas röster vann en betryggande seger. Stunden var nu inne för Haya, vilkens anhängare behärskade kongressen och åtskilliga nyckelposter i förvaltningen, att börja regera bakom kulisserna. Han hade inte förgäves studerat både bolsjevismens och nazismens metoder och hans med militär disciplin organiserade rörelse höll snart på att bli en stat i staten. Detta var emellertid alls inte i överensstämmelse med Bustamantes intentioner och presidenten beslöt att göra sig av med sina obekväma och farliga bundsförvanter. Han associerade sig med sina tidigare motståndare och under förövändning av att kuva en av apristas anstiftad revolt, slog han år 1948 med militärens hjälp till mot APRA. För oräknat vilken gång i ordningen fick apristas gå under jorden och Haya de la Torre nödgades söka asyl på colombianska ambassaden — ett politiskt privilegium som latinamerikanska statsmän beviljat varandra i medvetande om maktens förgänglighet.

När Bustamente trots allt inte ville förklara APRA utanför lägen, störtades han några månader senare av sin inrikesminister general Odría, som efter två års militärdiktatur legaliserade sin ställning genom ett välkontrollerat presidentval. Hans första åtgärd efter maktövertagandet var att förklara APRA illegalt och han motiverade sitt beslut i klara verba:

»Huvudanledningen till uppkomsten av den regering, för vilken jag står i spetsen, är behovet av att utrota den farliga sekt, som under mer än 20 år och under fyra olika politiska regimer inte gjort något annat än att på alla upptänkliga sätt förbryta sig mot alla individer och institutioner. Aprismen har systematiskt hotat individen, familjen, hemmet, skolan och kyrkan, de militära och civila institutionerna och nationen själv. APRA hotar hemmets grundvalar, förgiftar barnens och ungdomarnas sinnen, sätter upp dem mot föräldrar och lärare och fyller dem med upproriskhet och förakt mot den visdom och erfarenhet, på vilken nationens storhet vilar.»

Så ser utan tvivel den peruanska överklassen på saken och utan tvivel har den från sina utgångspunkter rätt. Vad indianerna säger, vet man inte. De tiger, men det är mot denna bakgrund förklarligt om främlingen kan finna tystnaden hotfull. Tillsvidare är emellertid kampen mellan APRA och de 40 familjerna avgjord till de senares förmån. Det återstår att se om Haya de la Torre, sedan han nu blivit fri, från sin exil förmår rubba maktförhållandena i Peru.

Det tror i varje fall inte peruaner i framskjuten ställning. Jag beslöt att tala med en representant för regimen och en för oppositionen, dvs. den officiella, tillåtna oppositionen. Vice presidenten *Don Hector Boza* — general Odría talar ogärna främmande språk — tog älskvärt emot mig i sin magnifika våning vid Plaza San Martín, från vars takterrass man har en storslagen utsikt över Limas vita hus. Han är en ståtlig och förbindlig gammal herre, en fulländad gentleman, som med förkärlek används för representativa uppgifter, men som genom sina nära förbindelser med de maktägande dynastierna också har ett reellt politiskt inflytande. Don Hector är artigheten och vänligheten själv, han talar om sina gamla bekanta Axel och Marguerite Wenner-Gren, som efterlämnat ett saknadens minne i Peru, där man gärna skulle se att svenska storföretagare bidrog till den industriella utbyggnaden. Han talar om Perus ekonomiska problem, om exploaterandet av mineralfyndigheterna, om hoppet om utvinning av olja i stora kvantiteter. Men

när jag frågar honom om politiska problem, försäkrar han leende att några sådana inte existerar i Peru och övergår omedelbart att berätta minnen från drottning Elisabeths kröning, vid vilken han representerade sitt land . . .

Don Pedro Beltrand, tidigare ambassadör i Washington, numera redaktör för *La Prensa*, är något mera frispråkig när jag träffar honom på hans redaktionsrum, där han sitter inramad av bokhyllor med utsökta skinnband. Den lille mörke, glasögonprydda, intensive mannen får sig ett gott skratt, då jag berättar att jag uppsökt honom i hans påstådda egenskap av den peruanska oppositionen förkroppsligad. »Om det är jag, som är oppositionen», utropar han, »finns det sannerligen inte mycket till opposition i Peru! Sedan regeringen småningom funnit för gott att rätta sin ekonomiska politik efter de riktlinjer jag dragit upp i min tidning, har jag inte mycket mer att invända mot den.» Jag frågar om det då inte alls existerar någon opposition och svaret blir en med stor pedagogisk skicklighet utförd rundmålning av Perus moderna politiska historia. Den övervägande ljusa tavlan har, det finner man snart, en mörk fläck, en fläck med färgen av levrat blod och fläckens namn är APRA. I Don Pedros framställning blir APRA en ren terroristorganisation och dess ledare en farlig brottsling, ja, en mördare. Faran från APRA är dess bättre avvärd, men hade apristas en gång fått komma till makten hade resultatet blivit kaos, sedan blodbad och till sist tyranni. Som en liten illustration berättar Don Pedro, när han följer mig till dörren, att en av Hayas sista bedrifter var att låta mörda Don Pedros egen föregångare, redaktören för *La Prensa* jämte redaktören för *El Comercio* och dennes maka.

Liknande synpunkter möter mig från alla håll i de kretsar, med vilka jag överhuvud har möjlighet att komma i beröring i Lima. Apristas finns inte ovan jorden. Vill man höra den andra sidans uppfattning, återstår bara att fråga den landsflyktige APRA-ledaren själv.

I Mexico lyckas det mig slutligen om än inte utan svårigheter att få ett sammanträffande med Haya de la Torre själv, av många ansedd som Latinamerikas intressantaste politiska personlighet. Den mångomtalade revolutionärens avfärd från den av poliskor-donger och kulsprutenästen omgivna colombianska ambassaden i Lima var en första-sidesnyhet i hela världspressen. Såsom »*Mr. Asylum*» hälsades han välkommen till friheten av en skoputsar-

pojke på flygfältet i Nicaragua och såsom sådan har han sedermera levat i publicitetens rampljus. I en jätteartikel i Life har han själv *con mucho gusto*, med stort välbehag, skildrat sina öden och äventyr. Alla vet att han finns i Mexico och han har många fiender. Det brukar heta att människoliv är billigt i Mexico; man skämtar om att för 50 pesos kan man få en mexican mördad och för uppåt 100 en utlänning.

Alltnog, sedan konsul Hackzell på svenska legationen med sina goda förbindelser snabbt och tjänstvilligt ordnat en kontakt mellan mig och Haya de la Torres högkvarter, blir jag ombedd att inställa mig hos Hayas sekreterare, som först efter att noggrant ha utfrågat mig anger en tid och mötesplats för följande dag. När jag infinner mig vid utsatt klockslag på överenskommet ställe, som visar sig vara ett kontor tillhörande *Organizacion Regional Interamericana de Trabajadores*, är Haya dock icke där. Jag blir än en gång förhörd och nu av en funktionär, som är orienterad i svenska förhållanden och deltagit i socialistkongressen i Stockholm härom sommaren. Först därefter förs jag av Hayas sekreterare genom slingrande gator till ett avsides beläget hus. Vi stannar på motsatta trottoaren. En gardin dras ifrån ett fönster i översta våningen och en person visar sig, som utväxlar ett tecken med min följeslagare. Vi går in i huset och tar hissen till översta våningen. Genom en dörr utan skylt släpps jag in i ett väntrum. Där uppehåller sig två kraftigt byggda unga män med misstrogen uppsyn. De kroppsvisiterar mig inte handgripligen, men med ögonen och sedan de tydligt övertygat sig om att jag inte bär något pistolhölster under armhålan ges klarsignal och jag visas in i nästa rum. Där finner jag den store mannen själv.

Den store mannen — ja, jag har visserligen sett nytagna fotografier av honom, men är ändå inte riktigt beredd på att han så bokstavligt skall svara mot begreppet. De fem och ett halvt årens nödtvungna stillasittande — varav en stor del uppenbarligen tillbringats vid ambassadörens taffel och hans excellens måste ha haft en superb kock — har gjort den fordom hungerstrejkande martyren enormt fet. Den nu 60-årige Haya de la Torre ser ut att inte väga ett gram under 150 kg. Det är en välproportionerad massa, statuarisk och lätt dallrande, såsom huggen i späck och den krönes av ett huvud därefter, ett huvud som man inte glömmer. Med sitt ramsvarta hår, sin långa, böjda näsa, sina livliga, djupt liggande bruna ögon, sina nerdragna mungipor mellan de väldiga, fårade kinderna har Haya de la Torre tycke av en romersk kejsare

under förfallets dagar. Men det mest fascinerande med honom är nästan tänderna. När han ler, ser man ett par exceptionellt långa och spetsiga framtänder, som för tanken än till ett farligt rovdjur än till en ofantlig gnagare. Haya de la Torre — varg eller råtta?

Jag har förberett ett litet tal till honom och sedan vi utbytt hjärtliga hälsningar framsäger jag det i obesvärad ton, men inte utan en viss oro för följderna. Det lyder ordagrant:

»Min bäste herre! Det är ytterst intressant för mig att få träffa Er, särskilt som jag råkade befinna mig i Lima just när Ni blev utvisad. Jag fick då anledning att tala om Er med åtskilliga av Era landsmän och de var alla påfallande eniga om sina synpunkter på Er. De förklarade att det var stor skada att de peruanska myndigheterna förpassat Er över gränsen till ett annat land i stället för att förpassa Er över gränsen till en annan värld. De gjorde gällande att Ni är en av de farligaste banditer, som går lösa i Latinamerika. De påstod att den av Er grundade organisationen *Alianza Popular Revolucionaria Americana* ingenting annat är än en avskyvärd bastard mellan bolsjevism och nazism. De hävdade slutligen att Ni inte bara — genom denna organisation — underblåst varje omstörtning försök i Sydamerika under de sista 30 åren, utan dessutom är personligen ansvarig för en lång rad brutala politiska mord, inklusive mordet på redaktören för *La Prensa* samt redaktören för *El Comercio* och dennes hustru år 1947. Min bäste herre! Det skulle vara synnerligen värdefullt att få höra Era kommentarer till dessa synpunkter.»

Reaktionen blir överväldigande. Man tror sig uppleva en lokal jordstöt. 150 kg, nödortfigt omslutna av en dubbelknäppt brun kostym, råkar i en våldsam, oemotståndlig skakning, som fortplantar sig till soffan, till rummet, till huset. Haya de la Torre vräker sig baklänges och skrattar för full hals. Han frustar av en munterhet, som inte kan hållas tillbaka. Han slår sig på knäna och ropar: »Säger man det! Säger man verkligen det!» När detta temperamentsutbrott bedarrat och han torkat sina glädjetårar, inväntar jag med stor nyfikenhet hans svar. Han lägger armarna i kors över bröstet och kisar på mig med mörka ögon, som glimmar av intelligens och humor. Men han svarar inte — inte direkt.

I stället håller han ett föredrag om Sydamerika och sydamerikansk politik. Det blir långt, men Haya de la Torre kan konsten att fångsla intresset. Han ger prov på omfattande bildning och stort skarpsinne och han är en stor vältalare, ömsom skämtsam, ömsom patetisk, alltid en briljant demagog. Han talar mycket rimligt och

vettigt om de fundamentala skillnaderna mellan Sydamerika och Europa, som gör alla jämförelser svåra, för att inte säga omöjliga. Problemen är olika, därför måste också lösningarna vara olika. Sydamerika är alltså en smältdegel; någon fullständig assimilation av det europeiska kultur- och befolkningselementet har där ännu inte skett; indianerna är fortfarande representanter för en annan värld, en annan tid och andra tänkesätt — därav Sydamerikas politiska problem. Den västerländska demokratins politiska schema kan inte tillämpas på Sydamerika. Man måste skapa en ny form av demokrati, som kan passa för Sydamerika. En kapitalistisk demokrati, gärna det, men inte som den västerländska uttryck för den horisontella kapitalism, som gör maskiner, utan för den vertikala, som håller maskinerna gående, råvarornas kapitalism. Den ekonomiska faktorn blir av utslagsgivande betydelse för den sydamerikanska demokratins möjlighet att fungera, därför måste den också inskrivas i författningen. Den montesquieuska maktfördelningläran, som bildar grunden för de västerländska demokratiska författningarna, räcker inte till för Sydamerika. Där måste den styrande, lagstiftande och dömande makten kompletteras med en fjärde: den ekonomiska makten, med samma självständiga ställning och inflytande som de övriga. Inom dess ram skall kapitalet och arbetet samverka, i den skall arbetsgivare och arbetstagare vara representerade enligt rättvisans principer.

»Någonting i stil med Mussolinis korporatism», försöker jag insinuera.

»Visst inte», svarar Haya blixtnabbt. »De fascistiska korporationerna tillsattes uppifrån, av staten, dessa skall väljas nerifrån, av organisationerna. — Och ytterligare en viktig synpunkt: det utländska kapitalet måste vara representerat i den ekonomiska makten parallellt med det inhemska. Där har ni ett av våra största problem i Sydamerika. Vi behöver det utländska kapitalet, vi kan inte reda oss utan de amerikanska och engelska investeringarna. Men detta utländska kapital har ingen legal status. Det kan inte göra sitt inflytande gällande på normal väg. Därför har det blivit en stat i staten, *a power behind the throne*. När de utländska företagen vill genomdriva en åtgärd, måste de tillgripa mutor. De mutar med olika medel presidenten, ministrarna, generalerna osv. allt efter som det behövs. Detta skapar olidliga förhållanden i Sydamerika, som vi måste göra slut på. Ibland, när jag tänker på de anglosaxiska affärsmännen i Sydamerika, påminner de mig om judarna i Europa vid slutet av medeltiden. De var också

oundgängliga för det ekonomiska livet, de besatt den finansiella makten, men de hade ingen erkänd, laglig befogenhet och när kvällen kom drog de sig tillbaka till sina ghetton — precis som anglosaxarna till sina mycket komfortabla ghetton i villastädernas *country-clubs!*»

Jag måste tillstå att detta är en slående originell synpunkt.

»Nej», fortsätter Haya, »det utländska kapitalet måste få sin författningsenliga del av ansvaret i proportion till sitt inflytande.» Och det blänker till i hans ögon.

»Men hur stämmer allt detta med APRA:s principiella kommunism?» undrar jag.

»Ack, inte är vi några kommunister», säger Haya de la Torre och blickar fromt mot höjden. »Aprismen har blivit missförstådd. Ni borde läsa vad professor Harry Kantor vid University of California skrivit om oss i sin utmärkta bok *The ideology and program of the Aprista movement*. APRA är inte så mycket ett politiskt parti som en samhällsfilosofi, en radikal men antitotalitär samhällsfilosofi. Kommunister betraktar oss tvärtom som sina dödsfiender.»

Jag är inte omedveten om detta. Redan 1929 slungade Moskva bannstrålen mot APRA i dess egenskap av kommunismens farligaste konkurrent i Latinamerika. Man kunde kanske, i likhet med vad stalinisterna säkert gör, betrakta Haya de la Torre som en sydamerikansk Trotski, men en Trotski, som lärt åtskilligt av både fascism och nazism.

»En filosofi...» återtär Haya drömmande. »Ni vet väl att jag tillämpat Einsteins relativitetsteori på historien och därmed skapat ett nytt tidsbegrepp, en ny historiefilosofi?»

Jag nödgas medge att jag inte vet det och Haya räcker mig strålande av förtjusning ett gammalt pressklipp. Det visar honom arm i arm med Einstein, vars politiska omdöme aldrig stått på höjd med hans naturvetenskapliga snille.

»Men för att återgå till politiken», fortsätter Haya, »så låt oss se på Peru. Den peruanska kuststräckan mellan Andernas fot och Stilla Havet, som skall vara landets kornbod, är endast till 4 % uppodlad. Resten är, som Ni själv sett, öken. Vi apristas vet att man med ett rationellt bevattningssystem kan uppodla så mycket som 20 % och vi kräver att så skall ske till den fattiga, svältande indianbefolkningens fromma. Men oligarkerna säger nej; då skulle deras jord inte bli lika mycket värd och arbetslönerna skulle stiga... Nej, inte är vi några kommunister! Vi vill inte beröva de

rika vad de har, bara skapa nya rikedomar! När jag lät APRA rösta på Bustamante var det bara för att åstadkomma en ändring i demokratiska former. Men han svek oss . . .»

Haya de la Torre slår ut med händerna i en patetisk gest.

Och på nytt fördjupar han sig i de sydamerikanska problemen, orden forsar över hans läppar som ett vattenfall i Anderna, hans tankar svävar som kondorer över alptopparna i hans resonemang när de inte skuttar som lamor över dess klyftor. Tiden går till dess att han plötsligt upptäcker att vi suttit tillsammans i nära en och en halv timme. Och i afton skall jubileet av APRA:s grundande firas i närvaro av regeringsledamöter och ambassadörer och sedan skall han anträda en föredragsresa till Mellan- och Sydamerika . . . dock icke Peru.

»Innan jag går», säger jag mera envist än taktfullt, »skulle jag gärna vilja veta hur det förhöll sig med de där morderna.»

Haya de la Torre rycker på axlarna.

»Bah! Tusentals av mina anhängare har mördats och vem har frågat efter det?»

Men jag framhärdar.

»Jag är särskilt intresserad av morderna på redaktörerna för La Prensa och El Comercio i Lima, eftersom jag råkade träffa några av deras efterträdare och anhöriga.»

Haya de la Torre betraktar mig kisande och svarar fortfarande inte — inte direkt.

»Min käre unge vän», säger han undervisande, »ett politiskt mord måste bedömas med hänsyn till sina konsekvenser. Nu frågar jag: vem drog fördel av dessa mord, jag eller mina motståndare? Morderna blev utgångspunkt för en förföljelsekampanj mot APRA, som slutade med att mina motståndare tog makten, mina anhängare jagades under jorden och jag själv fick ta min tillflykt till colombianska ambassaden, där jag nödgades kvarstanna i fem år, fem månader och tre dagar! Är det inte ganska uppenbart i vems intresse dessa mord arrangerades?»

Även om jag ett ögonblick blir mållös inför denna dialektik à la Macchiavelli, märker Haya genast att jag inte är övertygad. Men han har ännu en trumf på hand, den bästa, som han sparat till detta ögonblick. Han reser sig, tar upp en plånbok ur bakfickan på sina byxor och plockar fram ett blått kort i celluloidfodral, som han triumferande överlämnar till mig.

»Do you still think that I am a murderer?» säger han med ett hult leende.

Haya de la Torre och APRA

Kortet utvisar att innehavaren Señor Victor Raúl Haya de la Torre är nyvald representant hos Förenta Nationernas kommitté för tillvaratagandet och värnandet av de mänskliga rättigheterna.

En sådan sluteffekt är det omöjligt att inte applådera. Jag lämnar Haya de la Torre, avväpnad, men alltjämt inte övertygad — om något annat än att jag mött en av Latinamerikas mest begåvade, mest charmerande och mest problematiska politiker.